

РОЗДІЛ 5

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 347.44:347.249

ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДРОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

**Кобецька Н.Р.,
к.ю.н., професор,**

**завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника**

В статті аналізуються договори в правовому механізмі користування надрами (угоди про розподіл продукції, угоди про умови користування надрами, договори між підприємствами, установами та організаціями, які здійснюють геологознімальні, пошукові, геодезичні та інші розвідувальні роботи, та власниками землі), їх особливості, основні елементи, зміст, виявляються проблеми, недоліки регулювання та вносяться пропозиції по їх усуненню.

Ключові слова: договори, надрокористування, угоди про розподіл продукції, угоди про умови користування надрами, договори між підприємствами, які здійснюють пошукові та інші розвідувальні роботи, і власниками землі.

Kobetska N.R. / ДОГОВОРНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ НЕДРОПОЛЬЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ / Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника, Украина

В статье анализируются договоры в правовом механизме пользования недрами (соглашения о разделе продукции, соглашения об условиях пользования недрами, договоры между предприятиями, учреждениями и организациями, осуществляющими геологосъемочные, поисковые, геодезические и другие разведывательные работы, и собственниками земли), их особенности, основные элементы, содержание, выявляются проблемы, недостатки регулирования и вносятся предложения по их устранению.

Ключевые слова: договоры, недропользование, соглашения о разделе продукции, соглашения об условиях пользования недрами, договоры между предприятиями, которые осуществляют поисковые и другие разведывательные работы, и собственниками земли.

Kobetska N.R. / CONTRACTUAL REGULATION OF SUBSOIL USE IN UKRAINE / Vasyi Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine

In the article were analyzed the agreements in the legal mechanism of subsoil use (production sharing agreements, agreements on of subsoil use conditions, agreements between enterprises, institutions and organizations involved, surveying, search, geodetic and other exploration works and land owners from other side), their characteristics, basic elements, content of the problems, shortcomings regulation and proposals to eliminate them which have been made.

Conducted generalized analysis of contracts, which are involved in regulating of subsoil use has shown that contractual regulation of subsoil use has various forms of the nature, content and value. Most contract bottom line is kept by production sharing agreements in which the conditions of subsoil use and works are established by mutual consent of the parties. They are concluded between the State and the investor, and the subject of the actions by parties is searching, exploration and mining, distribution of products, as well as its transportation, processing, storage, processing, use, sale or disposition otherwise.

However, due to a number of objective and subjective factors so far in Ukraine there are no examples of successful implementation of such agreements. Agreements on subsoil use conditions today do not have an independent regulatory influence.

They are continuing, stop and canceled simultaneously with the license and introducing amendments to of the last includes obligatory amending the agreement. The approach to the content and role of these agreements should be changed legislatively which should become the conciliation acts (agreements) with the specification of the technical, ecological, environmental obligations of subsoil user taking into account the features of different subsoil areas, which is transmitted to the user, and the type of subsoil use.

Agreements between enterprises, institutions and organizations involved in retrieval works and land owners is advisable to draw as the private (personal) nature resource servitude that has to find its form and consolidation in natural resource legislation.

Key words: agreements, subsoil use, production sharing agreements, agreements on of subsoil use conditions, agreements between enterprises, institutions and organizations involved in retrieval works and land owners.

Екологічне право, яке традиційно відноситься до сфери публічного права, все активніше послуговується договірною формою регулювання. Разом з тим, договірні види, що опосередковують відносини використання природних ресурсів, різноманітні, еkleктично вписані в механізм правового регулювання природокористування. Та, незважаючи на це, основною об'єднуючою їх характеристикою є об'єкт і предмет договорів, яким є частини природних об'єктів, природні ресурси та дії, пов'язані з експлуатацією, господарським використанням особливого об'єкту – природного ресурсу, його корисного елементу, властивості. Договірні форми надрокористування сьогодні представлені угодами про розподіл продукції та угодами про умови користування надрами, а також договорами між підприємствами, установами та організаціями, які здійснюють геологознімальні, пошукові, геодезичні та інші розвідувальні роботи, та власниками землі.

Наукові дослідження правового регулювання відносин надрокористування в Україні представлені роботами Р. С. Кіріна, О. П. Шем'якова, І. В. Хохлової, Н. П. Медведєвої, О. А. Грицан, В. К. Філатової, О. М. Олійника та інших, однак їх автори або взагалі не приділяли уваги аналізу договірному регулюванню надрокористування, або торкалися цих питань побічно, при аналізі набуття права користування надрами. Правові проблеми гірничої концесії як самостійної форми надрокористування та обґрунтування необхідності її запровадження в Україні було предметом дисертаційного дослідження Н. П. Медведєвої. Дослідження угод про розподіл продукції здійснене О. І. Коморним в рамках цивільно-правової наукової спеціальності. З подібних підходів в системі договорів на використання природних ресурсів розглядалися угоди про розподіл продукції та угоди про умови користування надрами В. В. Семків. Водночас, системний на-

уковий аналіз договорів, що регулюють відносини користування надрами, відсутній.

Мета статті полягає у здійсненні характеристики договорів, що сьогодні представлені в правовому механізмі регулювання користування надрами, аналізу їх особливостей, основних елементів, змісту та на підставі цього виявлення основних проблем, недоліків регулювання і внесенні пропозицій по їх усуненню.

Договірна сутність яскраво проявляється у відносинах користування надрами на умовах угод про розподіл продукції. Угода про розподіл продукції є однією з найбільш ефективних форм залучення іноземних інвестицій в розробку родовищ мінеральних ресурсів України, оскільки вона відповідає одночасно інтересам інвесторів та держави, дозволяє пристосувати умови кожної окремої угоди під унікальний проект, а також володіє достатньою гнучкістю для успішної реалізації довгострокових угод з різним рівнем ризику та складності [1, с. 8]. Міжнародний досвід використання подібного характеру інвестиційних програм у сфері розробки корисних копалин свідчить про їх високу ефективність.

В Україні нова форма регулювання відносин надрокористування була запроваджена у 1999 році Законом України «Про угоди про розподіл продукції». Відповідно до угоди про розподіл продукції одна сторона – Україна дорукає іншій стороні – інвестору на визначений строк проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на визначеній ділянці (ділянках) надр та ведення пов'язаних з угодою робіт, а інвестор зобов'язується виконати доручені роботи за свій рахунок і на свій ризик з наступною компенсацією витрат і отриманням плати (винагороди) у вигляді частини прибуткової продукції (ч. 1 ст. 4 Закону України «Про угоди про розподіл продукції»). Суть угоди про розподіл продукції полягає в тому, що інвестор бере на себе зобов'язання провести пошук, розвідку та видобування визначених умовами договору корисних копалин виключно за свій рахунок та на свій ризик, здійснюючи державі певні відрахування за надання інвестору виключних прав в сфері користування родовищем на конкретній ділянці.

Сторонами угод про розподіл продукції визначені держава (в особі Кабінету Міністрів України) та інвестор, яким відповідно до ст. 1 Закону можуть бути громадянин України, іноземець, особа без громадянства, юридична особа України або іншої держави, об'єднання юридичних осіб, створене в Україні чи за її межами, особи, які діють окремо чи спільно, що має (мають) відповідні фінансово-економічні та технічні можливості або відповідну кваліфікацію для користування надрами та визначений переможцем (переможцями) конкурсу; особа, визначена абзацом 15 ч. 1 ст. 7 цього Закону, у разі укладення угоди за участю такої особи; особа, яка набула прав та обов'язків, визначених угодою про розподіл продукції, в результаті передачі прав та обов'язків відповідно до ст. 26 цього Закону. Стороною угоди може бути два і більше інвестори. В такому випадку вони повинні призначити зі свого складу одного інвестора – оператора угоди для представництва їхніх інтересів у відносинах з державою. При цьому, між собою інвестори укладають так званий операційний договір, який регулює відносини між оператором угоди та іншими інвесторами. Для вирішення питань з організації укладення та виконання угод про розподіл продукції Кабінет Міністрів України утворює постійно діючу міжвідомчу комісію. Особливістю режиму Угоди про розподіл продукції є те, що вона укладається між юридично абсолютно рівноправними сторонами: державою та інвестором. Це обумовлюється, в першу чергу, тим, що всі умови користування надрами та виконання робіт встановлюються за взаємним погодженням сторін.

Об'єктом угод про розподіл продукції є окрема ділянка (ділянки) надр, що обмежуються у просторі та координатами, в межах яких знаходяться родовища, частини родовищ корисних копалин загальнодержавного і місцевого зна-

чення, включаючи ділянки надр у межах континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України (ч. 1 ст. 6 Закону). Пропозиції щодо ділянок родовищ корисних копалин, які передаються під укладення угод про розподіл продукції, вносить інвестор. Держава ж зацікавлена, насамперед, у залученні інвестицій для розробки родовищ, які розташовані на континентальному шельфі, у важкодоступних, неосвоєних регіонах, родовищ з низьким рівнем видобутку мінеральної сировини, розробка яких потребує залучення новітніх спеціальних технологій та значних коштів. Умови стосовно ділянки надр, яка пропонується на конкурс на укладення угоди про розподіл продукції визначені ч. 2 ст. 6 Закону. Законом України «Про угоди про розподіл продукції» передбачено також, що об'єктом передачі виступає і земельна ділянка, необхідна для виконання укладеної угоди. Важливим питанням в цьому плані є забезпечення прав землевласників, в тому числі територіальних громад як суб'єктів комунальної власності, в питаннях розпорядження належними земельними ділянками. У випадку надання надр у користування, зокрема, на умовах угоди про розподіл продукції, і набуття користувачами надр прав на земельну ділянку власники відповідних ділянок повинні мати право вибору: або укласти договір оренди земельної ділянки з користувачем надр, або відчужити земельну ділянку на користь держави. Така норма повинна бути передбачена в Земельному кодексі України та Законі України «Про угоди про розподіл продукції» на зміну закріпленого положення про набуття права на земельні ділянки, які знаходяться в приватній чи комунальній власності, державою у встановленому законом порядку (абзац 2 ч. 1 ст. 6 Закону), тобто шляхом викупу.

Предмет угоди про виконання продукції відображений при визначенні її поняття – проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на визначеній ділянці (ділянках) надр та ведення пов'язаних з угодою робіт. Разом з тим, в окресленому в ч. 2 ст. 2 Закону колі відносин, які ним регулюються, представлений набагато ширший перелік відповідних відносин. Це відносини, що виникають у процесі виконання пошукових робіт, розвідки та видобування корисних копалин, розподілу виробленої продукції, її транспортування, обробки, зберігання, переробки, використання, реалізації чи розпорядження нею іншим чином, а також будівництва та експлуатації пов'язаних з цим промислових об'єктів, трубопроводів та інших об'єктів. Тому варто погодитись з визначенням предмету договору про розподіл продукції, що дається в дисертаційній роботі О. І. Коморного, – предметом є дії сторін по пошуку, розвідці та видобуванню корисних копалин, розподілу виробленої продукції, а також її транспортуванню, обробці, зберіганню, переробці, використанню, реалізації чи розпорядженню нею іншим чином [2, с. 12].

Строк дії угоди про розподіл продукції визначається сторонами, однак не може перевищувати п'ятдесяти років з дня її підписання (ч. 1 ст. 14 Закону). Важливо, що крім загального строку дії угоди, в ній повинні обов'язково визначатись конкретні строки, відведені на пошук, розвідку та видобування корисних копалин, а також порядок та умови їх продовження.

Важливою істотною умовою угод про розподіл продукції є порядок та умови розподілу прибуткової продукції між державою та інвестором, що і закладено в назву даної договірної форми. Законодавством України передбачений двоступеневий розподіл. Від загального обсягу виробленої продукції відраховується компенсаційна продукція – частина виробленої продукції, що передається у власність інвестора в рахунок компенсації його витрат. Порядок визначення складу витрат, що підлягають відшкодуванню інвестору компенсаційною продукцією, визначається конкретною угодою про розподіл продукції з урахуванням положень ст. 19 Закону. Зокрема, відповідно до ч. 3 цієї статті шоквартальна частка компенсаційної продукції не може

перевищувати 70 відсотків загального обсягу виробленої в розрахунковий період продукції до повного відшкодування витрат інвестора. Прибуткова продукція, тобто частина виробленої продукції, що визначається як різниця між виробленою і компенсаційною продукцією, розподіляється між державою і інвестором відповідно з пропорцією, визначеною угодою про розподіл продукції. Відповідно до ч. 2 ст. 20 Закону з моменту розподілу продукції в пункті виміру інвестор набуває права власності на компенсаційну продукцію та визначену угодою частину прибуткової продукції; решта виробленої продукції залишається у власності держави. Як правило вироблена продукція розподіляється щоквартально.

В ст. ст. 8, 9 Закону України «Про угоди про розподіл продукції» детально вписані істотні умови, що складають зміст угоди про розподіл продукції, і які охоплюють більше 30 пунктів. Зокрема серед істотних умов зазначені екологічні зобов'язання інвестора, як наприклад, вимоги щодо повернення ділянок надр та земельних ділянок, наданих для потреб, пов'язаних з користуванням надрами, після закінчення дії угоди у разі її дострокового припинення або закінчення окремих етапів робіт, а також строки та порядок повернення цих ділянок; вимоги щодо раціонального і комплексного використання та охорони надр і довкілля, безпеки та охорони праці персоналу, залученого до передбачених угодою робіт; порядок консервації або ліквідації гірничих об'єктів тощо.

У наукових дослідженнях по-різному підходять до розуміння суті та правової природи угод про розподіл продукції: від характеристики їх як різновиду адміністративного договору до обґрунтування цивільно-правової природи. Нормативне підґрунтя останнього базується на положенні ч. 3 ст. 2 Закону України «Про угоди про розподіл продукції», в якій передбачено, що права та обов'язки сторін угоди про розподіл продукції визначаються згідно з цивільним законодавством України, з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом.

Рат Йоханнес, аналізуючи правову природу угод про розподіл продукції, дискусійні питання віднесення цього договору до цивільно-правових, адміністративно-правових, змішаного характеру договорів, приходять до висновку, що угода про розподіл продукції є цивільно-правовим договором з адміністративно-правовими елементами. Держава і інвестор є рівноправними сторонами, які укладають угоду з дотриманням принципу автономії волі. Разом з тим, їх правовідносини ґрунтуються на ряді адміністративно-правових прав і обов'язків, як наприклад, адміністративний порядок видачі ліцензій (дозволів), порядок здійснення державного контролю і нагляду за надрокористуванням [3, с. 46]. Однак, дозвольні документи, одержання яких передбачено п. 2 ст. 4 Закону України «Про угоди про розподіл продукції» та ч. 2 ст. 11 Кодексу України про надра, фактично не тягнуть за собою жодних правових наслідків. У названих статтях закріплено положення про те, що держава забезпечує надання інвесторам в установленому порядку погоджень, квот, спеціальних дозволів на користування надрами та ліцензій на здійснення діяльності з пошуку (розвідки) та експлуатації родовищ корисних копалин, актів про надання гірничого відводу, документів, що засвідчують право користування землею, та інших дозволів, документів дозвольного характеру, ліцензій, пов'язаних із користуванням надрами, виконанням робіт, будівництвом споруд, передбачених угодою про розподіл продукції. Щодо їх отримання може бути встановлений спрощений порядок, як, наприклад, стосовно спеціальних дозволів на користування надрами, які надаються в цьому випадку без проведення аукціону. Однак, загальні вимоги до подачі пакету документів все одно слід виконати. Спеціальний дозвіл на користування надрами у відносинах угод про розподіл продукції повністю базується на самій угоді, починає і припиняє дію разом з нею, не маючи правовстановлюючого значення. Це стосується і акту

про надання гірничого відводу. Тому доцільно передбачити в надровому законодавстві, що у випадку користування надрами на умовах угод про розподіл продукції, спеціальні дозволи на користування надрами та акти про гірничий відвід не надаються.

О. В. Шаповалова характеризує угоду про розподіл продукції як господарський договір, вказуючи, що його предмет – не тільки цивільні правовідносини, але й господарські [4, с. 16]. В російських дисертаційних роботах угода про розподіл продукції визначається як підприємницький договір, що охоплює приватно-правові та публічні елементи і формує принципово новий вид правовідносин [5, с. 7]. О. І. Коморним обґрунтовано розуміння договору про розподіл продукції як цивільно-правового та визначено його основні характеристики. Цілком слушним є твердження автора, що такі договори повинні регулюватися спеціальним законодавством, що поєднує у собі приватноправові і публічно-правові методи регулювання [2, с. 12].

Ще однією з договірних форм регулювання у відносинах надрокористування є угоди про умови користування надрами. Кодекс України про надра не згадує це поняття. Законодавчо укладення таких угод передбачено ст. 28 Законом України «Про нафту і газ». Також про необхідність укладення відповідного типу угоди як невід'ємної частини дозволу на користування надрами (не тільки нафтогазоносними) йшлося в постановках Кабінету Міністрів України, що регулювали порядок надання дозволів на користування надрами. Таке ж положення міститься в п. 10 діючого нині Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затверженому Постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615.

Відповідно до ч. 1 ст. 28 Закону України «Про нафту і газ» угода про умови користування нафтогазоносними надрами є невід'ємним додатком до спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, який регулює і конкретизує передбачені законодавством України та спеціальним дозволом технічні, технологічні, організаційні, фінансові, економічні, соціальні, екологічні аспекти користування нафтогазоносними надрами на відповідній ділянці нафтогазоносних надр. В цій же статті міститься перелік істотних умов угоди.

Сторонами угоди виступають надрокористувач, який одержав у встановленому порядку спеціальний дозвіл на користування надрами, і державний орган, відповідальний за видачу дозволів (на сьогодні це Державна служба геології та надр України (далі – Держгеонадра України)). Аналіз нормативних положень, які регулюють питання укладення, внесення змін, розірвання угод про умови користування надрами вказують на те, що вона продовжується, зупиняється, поновлюється та анулюється одночасно з дозволом, внесення змін до останнього передбачає обов'язкове внесення змін і до угоди. Угода про умови користування надрами носить допоміжний характер, її зміст зводиться до деталізації умов дозволу. Наказом Держгеонадра України від 01 вересня 2011 року № 60 затверджені Примірні угоди про умови користування надрами. Аналіз затверджених примірних угод вказує, що вони фактично містять імперативні, встановлені законодавством загальні вимоги щодо раціонального використання і охорони надр, що як абсолютно вірно підкреслюється в літературі, є недоцільним [6, с. 68]. Текст їх є ідентичним та зовсім не відображає особливостей того чи іншого різновиду користування надрами. Права та обов'язки Держгеонадра переписані з Положення, що регулює його статус як центрального органу виконавчої влади, як, наприклад, втребувати у надрокористувача звітні дані та інформацію про виконання цієї Угоди; видавати та направляти надрокористувачу в межах своєї компетенції відповідні приписи, розпорядження та/або повідомлення; проводити державний геологічний контроль відповідно до діючого законодавства та ін. В примірних угодах також не передба-

чено жодних можливостей закріплення додаткових умов, зобов'язань, які б визначали самі сторони відповідно до конкретних різновидів та умов надкористування. Разом з тим, в спеціальному дозволі на користування надрами навпаки передбачається конкретизація умов користування надрами щодо: правил і стандартів користування конкретними ділянками надр; якості продукції або робіт; технології видобування та переробки корисних копалин; порядку видобування корисних копалин, зокрема з метою запобігання негативним екологічним наслідкам і забезпечення безпеки забудованих територій; видів, обсягів і строків виконання робіт на ділянці надр; припинення діяльності, пов'язаної з використанням ділянки надр. Ці особливі умови (які природно, мали б відобразитись в угоді про умови користування надрами) є обов'язковим пунктом змісту спеціального дозволу на користування надрами і записуються до нього. Угода про умови користування надрами є яскравим прикладом дисбалансу взаємодії договору і дозволу на спеціальне природокористування, фактичного ніякої узгодженості волі сторін вона не містить.

Враховуючи сучасне правове регулювання і практику укладення угод про умови користування надрами, в наукових дослідженнях обґрунтовується, що «укладання угоди про умови користування нафтогазоносними надрами не дає підстав для висновку про наявність договірної форми надкористування» [7, с. 9]. На думку ряду науковців, цю угоду не можна характеризувати як договір, за своєю природою вона більш схожа на адміністративний акт державного органу [8, с. 259; 9, с. 111]. Пропонується скасувати положення про необхідність укладення такої угоди, а перелік диспозитивних умов закріпити в дозволі на користування надрами [10, с. 18-19]. Така пропозиція навряд чи може бути підтримана, адже диспозитивні положення традиційно є елементом договірної, а не адміністративно-правової регулювання. В змісті угод про умови користування надрами має бути забезпечена конкретизація, в першу чергу, екологічних, природоохоронних обов'язків надкористувача з чіткою деталізацією видів природоохоронних заходів, строків і умов їх виконання з урахуванням географічних, геологічних та економічних особливостей конкретно визначеної ділянки надр, яка передається в користування, та виду надкористування. Саме тому, нагальним є розробка нових Примірних угод про умови користування надрами, а також врегулювання їх змісту в надровому законодавстві з перенесенням частини умов, які включаються сьогодні в спеціальний дозвіл на користування надрами, в положення угоди.

У ст. 97 Земельного кодексу України вказується також на договірний характер взаємовідносин між підприємствами, установами та організаціями, які здійснюють геолого-німальні, пошукові, геодезичні та інші розвідувальні роботи, та власниками землі. Такі роботи належать до одного з різновидів користування надрами – геологічного вивчення надр. Здійснення користування надрами потребує використання земельної ділянки. За загальним правилом, після одержання надкористувачами спеціальних дозволів і гірничих відводів (для геологічного вивчення надр вони не потрібні) проводиться надання земельної ділянки відповідно до норм земельного законодавства (ст. 18 Кодексу України про надра). Однак, у випадках, визначених ст. 97 Земельного кодексу України, користування земельними ділянками відрізняється від постійного землекористування та користування земельними ділянками на умовах оренди як передбачених земельним законодавством прав користування землею. Земельна ділянка для проведення геолого-німальних, пошукових, геодезичних та інших розвідувальних робіт не вилучається (випувається) у власника. Надкористувач тимчасово займає її для геологічного вивчення надр. Аналізуючи дане право користування земельними ділянками, А. М. Мірошніченко та Р. І. Марусенко визначають його як зобов'язальне право невиключного строкового володіння та

користування земельною ділянкою для проведення розвідувальних робіт [11, с. 128].

Стаття 97 Земельного кодексу України вказує на окремі істотні умови, обов'язки надкористувачів, які мають бути відображені в договорі. Істотними умовами є строк і місце проведення розвідувальних робіт. Що ж до обов'язків, то відповідно до ч. 4 ст. 97 підприємства, установи та організації, які проводять розвідувальні роботи, зобов'язані відшкодувати власникам землі та землекористувачам усі збитки, в тому числі неoderжані доходи, а також за свій рахунок приводити займані земельні ділянки у попередній стан. Крім того, в договорі слід вписати і характер робіт, які будуть проводитись на земельній ділянці. Одночасно положення щодо строку, місця і характеру геологорозвідувальних робіт не є умовами, які визначаються за домовленістю сторін, адже ці положення імперативно визначені в спеціальному дозволі на право користування надрами. Отримання відповідного дозволу є обов'язковою умовою реалізації права користування надрами, в тому числі користування надрами для їх геологічного вивчення.

У ст. 97 Земельного кодексу України вказується на укладення угоди з власником землі або погодження із землекористувачем. З приводу цього формулювання в наукових публікаціях справедливо вказується на проблему: кого має вибирати зацікавлена сторона, якщо земельна ділянка перебуває у приватній власності громадянина, а він передав її в оренду? [12, с. 229] Доцільно встановити єдиний порядок регулювання відносин, закріпивши загальне положення про укладення договору з власником земельної ділянки або землекористувачем. В договорі слід детально вписати особливості проведення пошукових робіт, порядок відшкодування збитків, заподіяних обмеженням чи неможливістю взагалі використовувати земельну ділянку за цільовим призначенням, розмір і характер штрафних санкцій за невиконання цього обов'язку тощо.

В літературі при аналізі відповідної договірної конструкції вказується на її специфіку та наголошується, що правову природу і сутність цього договору, на жаль, на законодавчому рівні не визначено [12, с. 230]. На нашу думку, з урахуванням проаналізованих особливостей самого користування земельною ділянкою та змісту договору, в цьому випадку варто вести мову про договірний природноресурсовий сервітут.

Таким чином, проведений узагальнений аналіз договорів, які задіяні в регулюванні надкористування, показує, що договірні форми регулювання надкористування різноманітні за характером, змістом і значенням. Найбільш збережена договірна суть в угодах про розподіл продукції, в яких умови користування надрами та виконання робіт встановлюються за взаємним погодженням сторін. Однак, практична їх реалізація у зв'язку з рядом об'єктивних і суб'єктивних чинників на сьогодні мінімальна, і поки що в Україні відсутні приклади успішної реалізації таких угод. Угоди про умови користування надрами сьогодні не мають самостійного регулятивного впливу. Законодавчо має бути змінений підхід до змісту та ролі цих угод, які повинні стати погоджувальними актами (угодами) з конкретизацією технічних, екологічних, природоохоронних обов'язків надкористувача, строків і умов їх виконання з урахуванням особливостей визначеної ділянки надр, яка передається в користування, та виду надкористування. Договорами між підприємствами, установами та організаціями, які здійснюють пошукові роботи, та власниками землі доцільно оформляти приватний (особистий) природноресурсовий сервітут, що має знайти своє закріплення в природноресурсному законодавстві. А, отже, договірні форми надкористування, запроваджені в останні десятиріччя, потребують подальшого вдосконалення, що забезпечить їх максимальну ефективність та належну роль в правовому механізмі надкористування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранецький І. О. Науково-методичні засади укладення та ефективної реалізації угод про розподіл продукції : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец. : 08.02.03 «організація управління, планування і регулювання економіки» / Ігор Олегович Баранецький. – К., 2006. – 18 с.
2. Коморний О. І. Договір про розподіл продукції : цивільно-правові аспекти : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.03 «цивільне право, цивільний процес, сімейне право та міжнародне приватне право» / Олександр Ігорович Коморний. – К., 2006. – 20 с.
3. Рат Йоханнес Соглашение о разделе продукции : анализ правового регулирования отношений в сфере реализации в Российской Федерации / Йоханнес Рат. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 288 с.
4. Шаповалова О. В. Адаптація господарського законодавства до вимог сталого розвитку : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук за спец. : 12.00.04 «господарське право ; господарсько-процесуальне право» / Ольга Вікторівна Шаповалова. – Донецьк, 2007. – 35 с.
5. Шарифуллина А. Ф. Соглашение о разделе продукции : понятие, заключение, реализация : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. 12.00.04 «хозяйственное право ; хозяйственно-процесуальное право» / Айгуль Фаитовна Шарифуллина. – М., 2000. – 27 с.
6. Олійник О. М. Правове регулювання охорони надр за законодавством України (окремі аспекти) : монографія / О. М. Олійник. – Хмельницький : Поліграфіст, 2011. – 140 с.
7. Медведєва Н. П. Правові засади гірничої концесії : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.06 «земельне право ; аграрне право ; екологічне право ; природоресурсне право» / Наталія Петрівна Медведєва. – К., 2008. – 19 с.
8. Василевская Д. В. Правовое регулирование отношений недропользования в Российской Федерации и зарубежных странах : теория и практика : монография / Д. В. Василевская. – М. : ООО «Издательство Нестор Академик», 2007. – 352 с.
9. Барабаш Н. П. Правова природа угоди про умови користування надрами / Н. П. Барабаш // Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної безпеки, використання та охорони природних ресурсів : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 9–10 жовтня 2009 року / за заг. ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. – Харків : Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2009. – С. 109–111.
10. Налетов К. И. Лицензионные и договорно-правовые формы пользования недрами в РФ и за рубежом : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.06 «земельное право ; аграрное право ; экологическое право ; природоресурсное право» / Кирилл Игоревич Налетов. – М., 2006. – 26 с.
11. Мірошніченко А. М. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / А. М. Мірошніченко, Р. І. Марусенко. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Алерта; КНТ ; ЦУП, 2009. – 507 с.
12. Золотарьова Д. М. Проблеми виникнення права користування тимчасово зайнятою земельною ділянкою / Д. М. Золотарьова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 4. Том 1. – С. 228–230.

УДК 347.65/.68(477)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ВІДУМЕРЛОЮ СПАДЩИНОЮ

Полянська В.І.,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Орешкова А.Ф.,
здобувач юридичного факультету

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто порядок становлення та розвитку інституту відумерлої спадщини. Визначено особливості правового регулювання визнання земельної ділянки відумерлою спадщиною. Окреслено особливості правового регулювання використання земельних ділянок як відумерлої спадщини. Досліджено актуальні питання реалізації положень про відумерлість спадщини щодо земельних ділянок.

Ключові слова: відумерла спадщина, земельна ділянка, спадкування, органи місцевого самоврядування, територіальна громада, комунальна власність, спадкове майно, оренда земельної ділянки.

Polyanska V.I., Oreshkova A.F. / AKTUALNIE VOPROSY ПРИЗНАНИЯ ЗЕМЕЛЬНОГО УЧАСТКА ВЫМОРОЧНЫМ НАСЛЕДСТВОМ / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина

В статье рассмотрен порядок становления и развития института выморочного наследства. Определены особенности правового регулирования признания земельного участка выморочным наследством. Очерчены особенности правового регулирования использования земельных участков как выморочного наследства. Изучены актуальные вопросы реализации положений о выморочном наследстве относительно земельных участков.

Ключевые слова: выморочное наследство, земельный участок, наследование, органы местного самоуправления, территориальная община, коммунальная собственность, наследственное имущество, аренда земельного участка.

Polyanska V.I., Oreshkova A.F. / THE ACTUAL ITEMS OF RECOGNIZING THE PLOT OF LAND ESCHEATED INHERITANCE / Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Ukraine

The article highlights the procedure of establishing and development of escheated inheritance institute. Researchers define the legal regulations features to consider the plot of land escheated and single out the plot of land as escheated using regularities. The authors analyze the realization of the actual points of decree concerning the plots of land implementation.

Key words: escheated inheritance, plot of land, hiredom, self governing bodies, territorial community, municipal property, hereditary property, plot of land renting.